

Den gäckande kedja 105

– spåret av en vikingatida myntunion?

Att forska i stampkedjor är som att lägga ett stort pussel utan att veta vilket motiv det har. Vid varje ny bit som passas in verkar dessutom motivet att förändras! Som myntsamlare, eller kanske amatörforskare, är det alltid stimulerande att hitta nya pusselbitar som passar in. Tack vare den omfattande litteratur som finns kring den vikingatida myntningen i England och Skandinavien har detta blivit ett område som alltmer gjort att samlandet blivit en bisak till forskandet. In sin tur har det inneburit möjligheten att få bygga upp ett ovärderligt kontaktnät bland både forskare och samlare inom Sverige och internationellt.

I *Samlad Glädje* skriver B. Malmer i en intressant artikel om *egendomliga stampkopplingar och oväntade fyndplatser*, (Malmer 1999). Denna artikel skall fortsätta i samma bana och beskriva de rön som kommit fram de senaste åren. Fokus kommer att vara kring den största av de vikingatida skandinaviska stampkedjorna, kedja 105 med koppling till Lund.

Sedan *Commentationes de Nummis Saeculorum IX - XI in Suecia Repertis. Nova series 9, The Anglo-Scandinavian Coinage c. 995 - 1020* (Malmer 1997) gavs ut visar det sig att vissa kedjor har utökats med flera nya stamplar medan andra är helt opåverkade. Givetvis har en stor kedja med många stamplar teoretiskt större möjlighet att få nya kopplingar än en liten kedja. De två största kedjorna, den sammanslagna Sigtunakedjan 10/11 och den danska kedja 105, omfattade 178 respektive 248 stamplar när *Samlade Glädje* publicerades 1999 (Malmer 1999, 110).

En översiktsbild av kedja 105 med dess omfattning 1997 återfinns i slutet av artikeln.

Bakgrund

I serien *Commentationes de Nummis Saeculorum IX - XI in Suecia Repertis, Nova series* (Comm. NS), pågår författandet av volym 14 med titeln

Serpents and Crosses. Scandinavian Coinages from the time of Louis the Pious, Cnut the Great, Harthacnut and Anund Jacob. Volymen kommer att behandla 800-talets Hedeby- och Ribetyper, imitationerna av Knut den Stores Pointed Helmet och Short Cross samt den danska Ormtypen. Författare är, liksom för de tidigare utgivna volymerna 4 och 9, Prof. Brita Malmer (Malmer 1989, 1997). I samband med den nya delen pågår också en registrering av nya exemplar och stampkombinationer, kopplat till volymerna 4 och 9, som identifierats sedan dessa gavs ut. Studien, som omfattar mynt från nya fynd, publika samlingar, auktioner och även några privatsamlingar, planeras att ingå i Comm. NS 14 som ett appendix. Författaren till denna artikel fick den ärofulla uppgiften av Malmer att genomföra detta arbete. Baserat på det material som då fanns samlat hos Malmer uppskattades att appendixet skulle kunna omfatta ca 100 nya exemplar av skandinaviska imitationer. Efter närmare två års arbete visar det sig att detta var en stark underskattning och antalet nya exemplar överstiger nu 600 vilket är en utökning av materialet i Comm. NS 4 och 9 med över 10 % (Malmer 1997, 13). I materialet som till största delen består av nya exemplar av redan registrerade stampkombinationer finns även flera nya stamplar och kombinationer som är mycket intressanta ur forskningssyfte.

Ett av dessa intressanta områden utgörs av flera nya länkar mellan myntningen i Skandinavien och England och då i synnerhet York. Det är tack vare ett mycket generöst samarbete med William Lean i Oxford som har gjort att författaren har fått ta del av den mycket värdefulla forskning och kartläggning av myntningen i York som Lean genomfört men som tyvärr ännu inte har kunnat publiceras. Från katalogdelen i Leans manuskript har författaren haft möjligheten att rita upp de omfattande stampkedjor som bildats. Omfattningen av dessa går att jämföra med de stora skandina-

viska kedjorna som hittills betraktats som unika för Skandinavien. Baserat på materialet har en detaljerad analys av Long Cross kedjorna genomförts men även en preliminär något ytligare studie av Last Small Cross. Det är inte osannolikt att ytterligare kompletteringar står att vänta.

Kedjor, länkar och singles

Ungefär samtidigt, man brukar ange ca 995, påbörjades myntning i Sverige, Danmark och Norge med anglosaxiska mynt från Æthelred II som förebild. Redan tidigare fanns visserligen myntning i Danmark men då med helt andra motiv. De anglosaxiska myntens vikt och utformning var väl reglerade efter den reform som genomfördes ca 973 och som lade grund för ett stabilt myntväsende under lång tid. Åtsidan bar kungens bild och omskrift med namn och titel. Frånsidan bar myntmästarens namn tillsammans med myntorten där han verkade. Från reformens genomförande och ca 60 år framåt byttes mynten ut mot en ny typ ungefär vart sjätte år vilket också gör att de olika typerna är väl daterbara. Den skandinaviska myntningen följde ganska väl dessa byten av mynttyper men en typ, den så kallade Long Cross, kom att präglas under lång tid, parallellt med de andra typerna.

Präglingsmetoden var hammarpräglning. Mellan en fast monterad understamp och en överstamp, som hölls fast med någon form av verktyg eller i undantagsfall för hand, placerades myntämnet av silver. Understampen var normalt graverad med åtsidans motiv och överstampen med frånsidans. Successivt slets eller utmattades stamparna så att man tvingades att ersätta dem med nya. Detta skedde dock inte samtidigt vilket gav upphov till olika kombinationer av från- och åtsidesstampar.

De olika stampkopplingar som förekommer delas in i tre olika typer, enkelkopplingar eller s.k. "single", länkar och kedjor (Malmer 1997, Malmer MS).

- Enkelkopplingarna består av ett stampar, d.v.s. en åtsidesstamp och en frånsidesstamp som tillsammans använts för att präglade ett mynt.
- Länkar uppstår när t.ex. en åtsidesstamp har använts tillsammans med två olika frånsidesstampar och på så sätt präglade två olika mynt med en gemensam åtsida men två olika frånsidor. I detta fall, då tre olika stampar har varit inblandade, kallar man det 3-länk.

- Den tredje och mest komplexa typen är när både åtsidan och frånsidan är kopplade till ytterligare stampar och då bildar en stampkedja.

Andra skäl till att stampkombinationer uppstod var att stampar medvetet flyttades mellan myntorter (Blackburn 1981, Dolley 1981). Kanske var det så att myntmästarna flyttade runt för att lära upp nya gravörer och då tog med sig stampar när de flyttade.

Vi vet att engelska myntmästare medverkade vid den första myntningen i Skandinavien och med stor sannolikhet har även ett handelsutbyte av stampar skett därefter.

Eftersom åtsidesstamparna var fast förankrade i en så kallad stock var det naturligt att de inte var så flyttbara som en frånsidesstamp. I ett större mynthus arbetade fler myntpräglare samtidigt (Jensen *et al.* 1995, 13) och säkerligen har det funnits mer än en präglingsplats med fasta åtsidesstampar. Detta innebar då också att det fanns mer än en frånsidesstamp i arbete samtidigt. Stamparna och myntämnena bör rimligtvis ha förvarats under rigorös kontroll i mynthuset. Att åtsidesstamparna har suttit kvar i sina förankringar vid präglingsplatserna är sannolikt. När en ny dags arbete skulle påbörjas tog man fram frånsidesstamparna och började myntningen vid präglingsplatserna. Något krav att en viss frånsidesstamp skulle användas i kombination med en specifik åtsidesstamp kan inte ha funnits utan kombinationer av stamparna som fanns i mynthuset uppstod slumpmässigt.

Förhållandena i de skandinaviska mynthusen tyder många gånger på en mycket sämre kontroll och rent av oreda, jämfört med de engelska som stod under bestämd lagstiftning. Tydliga tecken på detta kan man se vid en jämförelse av stampkedjornas uppbyggnad.

Myntkedjor i York

I den forskning som W. Lean utfört och som resulterat i ett flertal omfattande York-kedjor kan man se hur vissa kedjor är långa och logiska. Åtsidesstampar avlöser varandra sekventiellt samtidigt som myntmästarnamnen på frånsidesstamparna bildar homogena grupper kring en eller ett fåtal åtsidor. Att endast en åtsidesstamp använts åt gången är tydligt. Andra York-kedjor visar en större komplexitet med korsvisa kopplingar mellan olika myntmästare och flera åt- och frånsidesstampar. Här har flera åtsidesstampar varit i bruk

parallellt. Grupperingarna av fransidesstamparna visar dock att myntningen varit välordnad och skett under stor kontroll. Bilden man får är att Yorkmyntningens omfattning har varierat över tiden eller att den kan ha skett på flera platser. Efter som mynttyperna i England avlöste varandra med bestämda tidsintervall så har behovet av kapacitet för myntning av den nya typen varit mycket stor i början av en period för att därefter minska till en betydligt lägre nivå (Peterson 1969, 75). Hur snabbt de gamla mynten blev obrukbara och hur snabbt växlingen till den nya typen måste ske är inte fullt klarlagt, men sannolikt var tiden relativt kort. För att möta det ökade behovet måste det ha varit nödvändigt att man temporärt utökade antalet präglingsplatser. Resultatet blev då också att myntkedjorna fick en mer komplex karaktär i början av en period för en ny mynttyp.

I vissa kedjor finns det spontant enstaka stamper med ett myntmästarnamn som för övrigt inte förekommer i de homogena grupperna. På något sätt störs bilden av den annars mycket välstrukturerade myntningen av dessa "spontana" stamper. Naturligtvis har det förekommit stamper varifrån det inte finns några kända bevarade mynt kvar tills idag och som kan ha passat in på dessa ställen och skapat förklaringar. Men man kan även tänka sig följande scenario;

Vi känner till att provpräglings har skett genom fynd av avslag på bly, bland annat från York (Pirie 1986), Sigtuna (Malmer, Ros & Tesch 1991) och Lund (Heijne 2004, 117).

I det stora materialet av både anglosaxiska mynt och skandinaviska imitationer känner vi också till flera fall av ändrade stamper där små detaljer skiljer mellan två präglings. Att ändringarna gjorts efter att stamperna hårdats är möjligt men betydligt svårare än då den är ohärdad. I vissa fall kan man se att ändringarna har gjorts för att korrigera en sliten stamp men i andra fall verkar detta inte vara orsaken till ändringen.

En möjlig förklaring till de "spontana" stamperna i de annars så välordnade myntkedjorna är att man även gjorde provavslag i silver under den ordinarie myntningen (Peterson 1969, 71). Att komma med en nygraverad fransidesstamp till en präglingsplats där åtsidesstampen redan finns på plats i stocken och där det finns silver tillgängligt borde vara den enklaste lösningen för att kontrollera utförandet av den nya stampen. Att slå några enstaka mynt med en ohärdad stamp kan knappast ha påverkat dess kvalitet. Dessutom kunde man enkelt korrigera de detaljer man ville

förbättra innan den härdades. Detta ger då också en möjlig förklaring till att det förekommer mynt med mycket små men ändå tydliga skillnader i präglingsarna.

Nya samband mellan York och Lund

I artikeln *An Imitative Workshop Active during Æthelred II's Long cross Issue* beskriver M. Blackburn hur reguljära engelska stamper transporterats till Skandinavien och där både använts och varit förebild för tillverkning av nya stamper (Blackburn 1981). Blackburn beskriver två myntkedjor, med benämningarna *chain 1* respektive *chain 2*, som innehåller både reguljära Yorkpräglings och präglings som gjorts vid en "imitative workshop". I samma artikel, med underrubriken *Implication for the Hiberno-Norse series*, beskrivs ytterligare en liten kedja av mynt med en intressant åtsidesstamp i Irländsk stil kopplad till fransidesstamper med myntmästarnamnet *THORULFR* (Blackburn 1981, 56-58).

Det var från den imitativa delen av Blackburn *chain 1* som Malmer utvecklade kedja 105 och från *chain 2* skapades kedja 112 (Malmer 1997). Gruppen med den irländsinspirerade åtsidan visade ingen koppling till Skandinavien

Tack vare det givande samarbetet med Lean har nya intressanta rön kommit fram som anknyter till kedja 105.

De delar som i Blackburns studier är reguljära Yorkpräglings och som utelämnats i kedja 105 respektive 112 har genom Leans forskning utökats till att bli stora homogena York-kedjor med Long Cross-stamper. När författaren ritade stampkombinationerna enligt den praxis som använts i Comm. NS 4 och 9, skapades en överblick som gav en helt ny bild av sambanden mellan York och Lund. Utrymme för en detaljerad presentation av York-kedjorna finns inte i denna artikel utan beskrivningen blir på en schematisk nivå.

Sambanden mellan de olika grupperingarna har schematiskt illustrerats i ett antal block i figur 1. Long Cross-kedjorna som utarbetats från Leans manuskript har fått arbetsnamnen York kedja A, B och C i avvaktan på fastställda beteckningar. Last Small Cross-kedjan har på motsvarande sätt fått beteckningen York kedja D och beskrivs i slutet av denna artikel.

I kedja 105 visar det sig att åtsidesstamparna 122 och 143 får mycket intressanta och betydande roller.

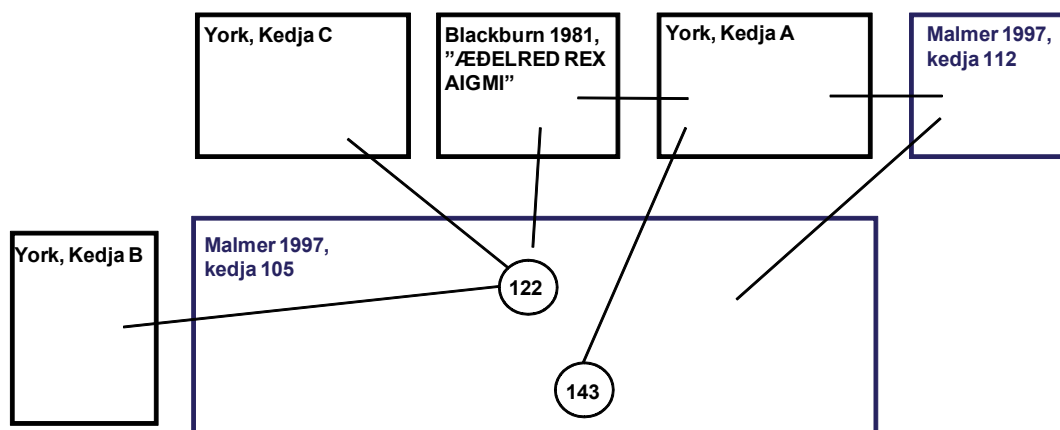

Fig 1. Schematisk bild som visar hur Long Cross-kedjorna i York-myntningen kopplas ihop med kedja 105.

Referenserna till stampar hos Blackburn respektive Malmer i följande avsnitt syftar till (Blackburn 1981) och (Malmer 1997) samt det manuskript av katalogdelen i Leans Yorkstudie som så välviligt ställts till förfogande (Lean MS). Blackburns stampbeteckningar i form av bokstäver återfinns även i Malmers stampdiagram över kedja 105 där de visar övergången till det reguljära Yorkpräglingarna.

York kedja A, som omfattar hela 50 stampar, kopplar till kedja 112 via Blackburn *die A*^o och Malmer stamp 9.1161. Till kedja 105 kopplar den via Blackburn *die L* och Malmer 9.1183 till åtsidan 9.143. Kedja A kopplar även vidare till Blackburns grupp med den irländsinspirerade åtsidan vilket kommer att beskrivas närmare längre fram i artikeln. Kedjan har en mer komplex uppbyggnad än de följande två vilket kan tyda på en period av intensiv myntning.

Kedjan omfattar stampar med följande myntmästarnamn samt, inom parentes, antalet olika fränsidor för respektive myntmästare;

- Eadric (5)
- Frostulfr (1)
- Hundulfr (4)
- Leofstan (3)
- Oban (4)
- Styrkarr (4)
- Sumerlida (1)
- Sunnulfr (5)
- Thorsteinn (4)
- Thorulfr (2)
- Unnulfr (1)

York kedja B är mindre och med sina 18 stampar kopplar den till kedja 105 via Blackburn *die D* och Malmer 9.1179 till åtsidan 9.122. Kedjan omfattar myntmästarnamnen;

- Authgrimr (2)
- Iri (2)
- Wengos (8)

Wengos som anglosaxiskt myntmästarnamn förekommer enbart i York. Namnet återfinns både inom Crux och Long Cross-typerna (Jonsson & van der Meer 1990, 135). Det som är extra intressant med denne myntmästare är att ett Cruxmynt med beteckningen Malmer 4.5.81 i sigtunamntningens kedja 1, bär hans namn och York som myntort. Sannolikt har vi här en de första stamarna som exporterats till Sigtuna.

De stampar av Wengos som förekommer i York är sex olika fränsidor kopplade till fem olika åtsidor av Cruxytperna och för Long Cross är motsvarande nio fränsidor och fyra åtsidor. Åtta av dessa Long Crossfränsidor ingår tillsammans med tre av åtsidesstamarna i York kedja B.

Ytterligare ett Long Crossmynt med Wengos som myntmästare finns bland de skandinaviska imitationerna. Myntet som är en enkelkoppling har stampkombinationen 9.181.1207

York kedja C kopplar direkt till Malmer 9.122 och är en helt ny Yorkdel som inte fanns med i Blackburns studie. Kedjan omfattar 19 stampar. Myntmästarnamnen i denna del är;

- Authgrimr (10)
- Hildulfr (1)
- Swartr (3)
- Thorsteinn (1)

Fig 2. THORULFR- myntet från Uppsala universitetets myntkabinett (1,39 g)

✠ ÆDELRED REX AIGMI

Med underrubriken *Implication for the Hiberno-Norse series*, beskriver Blackburn även en liten kedja av mynt med en intressant åtsida av irländsk Hiberno-Norse stil. Stampen är länkad till fem olika frånsidesstamplar varav en av är kopplad till ytterligare en åtsidesstamp av reguljärt engelskt utförande.

Den intressanta åtsidesstampen har omskriften +ÆDELRED REX AIGMI. De fem frånsidesstamparna bär samtliga myntmästarnamnet THORULFR och myntorten YORK. Blackburn skriver vidare i sin artikel *"Thus far the coins appear 'Irish', but the pattern of dielinking suggests persuasively that Thurulf's coins are all genuine York products"*. Ett mynt från Leans forskning skapar klarhet. En av ÆDELRED REX AIGMI/THORULFR frånsidorna, av Blackburn betecknad Reverse 5, kopplar genom en kombination till en åtsida med Lean beteckning THORULFR, *Obv. G* ihop gruppen med den stora York kedja A (Fig. 5). Myntet med den viktiga stampkombinationen finns i Uppsala universitetets myntkabinett, SNU1; 271 (Lindberger 2006) (Fig. 2). Med denna koppling bekräftas antagandet att ÆDELRED REX AIGMI/THORULFR-gruppen är Yorkpräglingar.

Samtliga tre kedjor som Blackburn ursprungligen beskrivit kan nu tack vare Leans stora arbete länkas samman till en omfattande kedja med totalt mer än 90 York-stampar. Det man nu naturligt frågar sig är om den ursprungliga uppdelningen mellan reguljära Yorkpräglingar och Lundpräglade imitationer är korrekt. En djupare studie av detta kan göras först när Leans studie publicerats i sin helhet.

Irländsk influens i kedja 105

Ytterligare tre nya stampkombinationer ger dock andra märkliga aspekter som rör ÆDELRED REX AIGMI-åtsidan.

Genom en av dessa stampkombinationer knyts ÆDELRED REX AIGMI-åtsidan ihop med den

Fig 3. +ÆDELRED REX AIGMI- stampen kombinerad med frånsidan 9.1203 (1,39 g)

ULFCETL-frånsida som i kedja 105 har beteckningen 9.1203 (Fig. 3). Det mycket intressanta myntet, som endast är känt i ett exemplar från en privat samling (Ex. Hamrin & Svahn Lagerlista 1(1992) nr. 11), bildar då en av de länkar som förenar kedja 105 med den stora York kedja A (Fig. 5).

Det som gör det ännu mer märkligt är ett mynt från Everlöf, Hemmestorp, (CNS 3.4.59), som uppmärksammats av Lean. Myntet kombinerar ULFCETL-frånsidan 9.1203 med åtsidan 9.163 som i sin tur har koppling till en grupp av stampar av Hiberno-Norse stil (Fig. 5). Gruppen består av åtsidesstamparna 9.196 och 9.197 där den första har omskriften +SITHRIC RE+ DYFLMI och den andra en förvirrad inskrift som inleds med +SISIG RE+ och med typisk irländsk bildstil. De båda stamparna kopplar gemensamt till en frånsida, 9.1150, +FÆREMNM MO DYFLI och även till två olika stampar med myntmästarnamnet STEROGER/STEROGER. En av dessa stampar kopplar vidare till stamp 9.143. Ytterligare en stamp med anknytning till gruppen är 9.1181 med den förvirrade texten +SAGOLI OM DILIE. Innebörden av de nya stampkombinationerna är att ÆDELRED REX AIGMI-stampen nu knyts in och skapar en koncentration av stampar med anknytning till Hiberno-Norse. Det som förstärker detta ytterligare är en nyupptäckt frånsida till 9.196. Frånsidan på myntet som finns i en privat samling har omskriften +FÆIREMNM MO. DYFLI (Fig. 4).

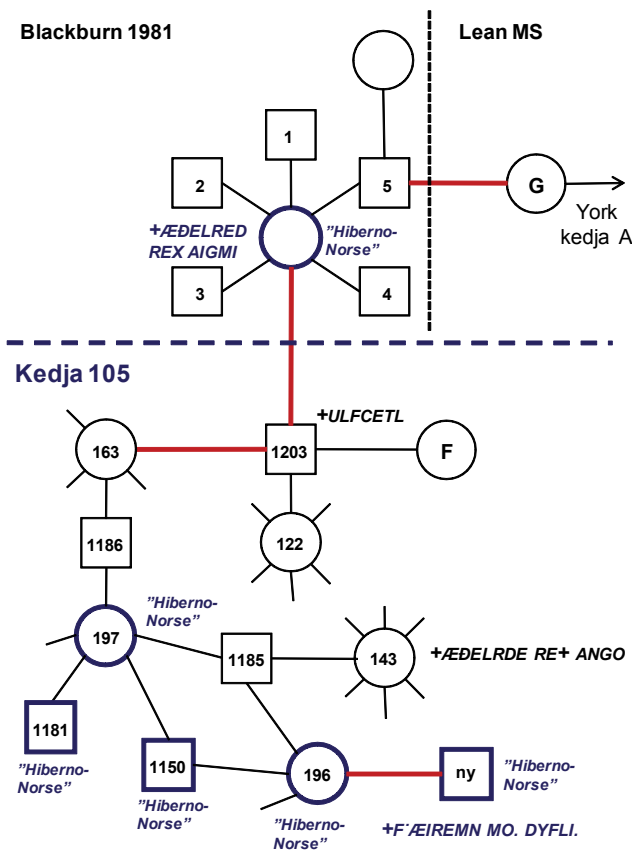

Fig 4. Stampen 9.196 med frånsidan +FÆIREMNM MO. DYFLI (1,40 g)

Den fråga som fortfarande är obesvarad är på vilket sätt denna influens av Hiberno-Norse tillkommit. Är det myntmästare som kommit till Lund eller är det enbart stamplar som flyttats och sedan använts och blivit till inspiration vid tillverkning av nya i Lund och hur har *ÆDELRED*

REX AIGMI-stamplen kommit till, mitt emellan York- och Lundkedjorna?

Det som också bör påpekas är att det finns ytterligare delar av kedja 105 som har kopplingar till Hiberno-Norse stamplar men inte i motsvarande koncentration som här.

Figur 5. Hiberno-Norse influens i kedja 105. De röda linjerna representerar nytillkomna stampkombinationer och de blå cirkelarna/kvadraterna stamplar med tydlig influens från irländska mynt.

Stamparnas beteckningar utgår från den nomenklatur som fastlagts i litteraturserien *Commentationes de nummis saeculorum IX- XI in Suecia repertis. Nova series* (Comm NS). En komplett stampbeteckning omfattar fyra siffergrupper. Första siffran anger i vilken volym av Comm NS som stamplarna är dokumenterade, därefter stampnummer för åtsida respektive frånsida och avslutningsvis en siffra som identifierar ett enskilt exemplar av ett mynt. Som exempel, för myntet 9.124.1212.2, anger första siffran volym 9 i serien Comm NS, siffrorna 124 respektive 1212 anger åtsida respektive frånsidesstamparnas identitet och den avslutande siffran 2 anger att det är det andra registrerade myntet med stampkombinationen. Eftersom stampdiagrammen i artikeln i huvudsak refererar till Comm NS 9 så har den inledande siffran utelämnats där det inte föreligger risk för förväxling. Stamplar med referenser till Blackburn eller Lean följer inte ovanstående nomenklatur. I diagrammen representeras åtsidor av cirklar och frånsidor av kvadrater.

Stamp 9.143

Stamp 9.143 är fascinerande med sin koppling till gruppen av mynt med irländsk stil som beskrivits ovan men även till det nya stora komplexet av Yorkstamper och inte minst till det som i *The Sigtuna Coinage c. 995 - 1005* (Malmer 1989) var kedja 5. Denna kedja kopplades senare ihop med kedja 105 (Malmer 1997) och fördes därmed till Lund, även om den hade många typiska inslag av Sigtunamyntning. Även denna del av kedja 105 har fått en överraskande, men kanske inte oväntad, utveckling som beskrivs nedan.

Men låt oss först granska 9.143 närmare och se vad det finns för ytterligare intressanta aspekter kring stampen. Åtsidesinskriftionen lyder +ÆDELDERE+ANGO med en något korrupt stavning men också där X i REX ersatts med + som är mycket vanligt på irländska imitationer. Om man betraktar detta tillsammans med fränsidan 9.1176, som har en förvirrad form av myntmästar-namnet *OSCETL* (Asketill) åtföljt av *Λ•DIIIMII*, så kan man ana att det även här finns en influens av Irland. Omskriftens avslutning har en klar antydning till många av de olika stavningar av Dublin, exempelvis DYFLI, DIFLMN, DYFM, DYFNI m.fl. som förekommer på Sihtrics mynt (Hildebrand 1881). Myntmästaren Asketill finns belagd för Sihtrics Cruxpräglingar i Dublin (O'Sullivan 1981, 8). Kanske kan även denna stampkombination läggas till klustret av Hiberno-Norse influerade mynt i kedja 105.

Stamp 9.143 kommer dock att spela en ännu mer intressant roll genom ytterligare en ny stampkombination hos ännu ett mynt i en privat samling. Kombinationen är 9.143.1212 och innebär att även kedja 113 kopplas ihop med kedja 105. Även om myntet är i dåligt skick är identifieringen av stamperna odiskutabel (Fig. 6c).

Kedja 113 och de fyra delarna i kedja 105

I *The Anglo-Scandinavian Coinage c. 995 - 1020* (Malmer 1997) beskrivs hur kedja 105 är uppdelad i fyra olika delar; A, B, C och D kopplade till olika tidsperioder. Se kedja 105 översiktsbild. A tillsammans med B är de äldsta, dominerade av Long Crosstamper och del D den yngsta med en blandning av Æthelred's Long Cross, Helmet och Last Small Cross samt Cnuts Quatrefoil. Kopplingen mellan del A och B består av kombinationen 9.189.1149. Dock är 105:B en till synes ologisk del där det tidigare homogena mönstret bryts.

Malmer har beskrivit problemställningen med diskontinuiteten mellan 105:A och senare delar av kedja 105 på detta sätt (Malmer 1997, 46-47);

"In 105:B the homogenous pattern is broken. Dies 123, 157 and 191, the last two products of the Dæwig master, represent the oldest part with hoard-dates 1002 (one link) and 1003 (5 links). Die 189, which lacks an early hoarddate but was made by the Dæwig master also belongs to the oldest part. A large part of chain 105:B thus belongs with 105:A. The diagram of the chain is clearly misleading. There is no chronological boundary at the dielink 189.1149."

Avslutningsvis i samma avsnitt skriver Malmer; *"To summarize, Chain 105 appears to consist of only two parts, an older and a younger, both of them compact. The boundary goes obliquely through 105:B."*

Vi kan nu se en lösning på diskontinuiteten mellan 105:A och B och samtidigt bekräfta att det finns en logisk uppdelning av den "gamla 105:B", men samtidigt skapas ytterligare nya frågetecken av annan karaktär.

Genom kombinationen 9.143.1212 och ytterligare två nya länkar till fränsidan 9.1212 i kedja 113 knyts denna nu in i kedja 105 så att ett helt nytt mönster bildas. Totalt är det sex nytillkomna mynt i tre stampkombinationer som förenar de båda kedjorna. Mynten kommer från tre olika Gotlandsfynd, ett norskt fynd samt från två privata samlingar. Se tabellen nedan.

Stamp-kombination	Vikt	Ursprung
9.123.1212.1	1,34 g	Fynd- Hallföse, Dalhem sn, Gotland (Fig. 6a)
9.124.1212.1	2,22 g	Fynd- Bote, Alskog sn, Gotland
9.124.1212.2	1,84 g	Fynd- Glammunds, Akeback sn, Gotland
9.124.1212.3	1,25 g	Fynd- Nesböen, Bolsöy prestegjeld, Norge (fragment), 1)
9.124.1212.4	2,00 g	Privat samling. (Fig. 6b), 2)
9.143.1212.1	2,11 g	Privat samling. (Fig. 6c)

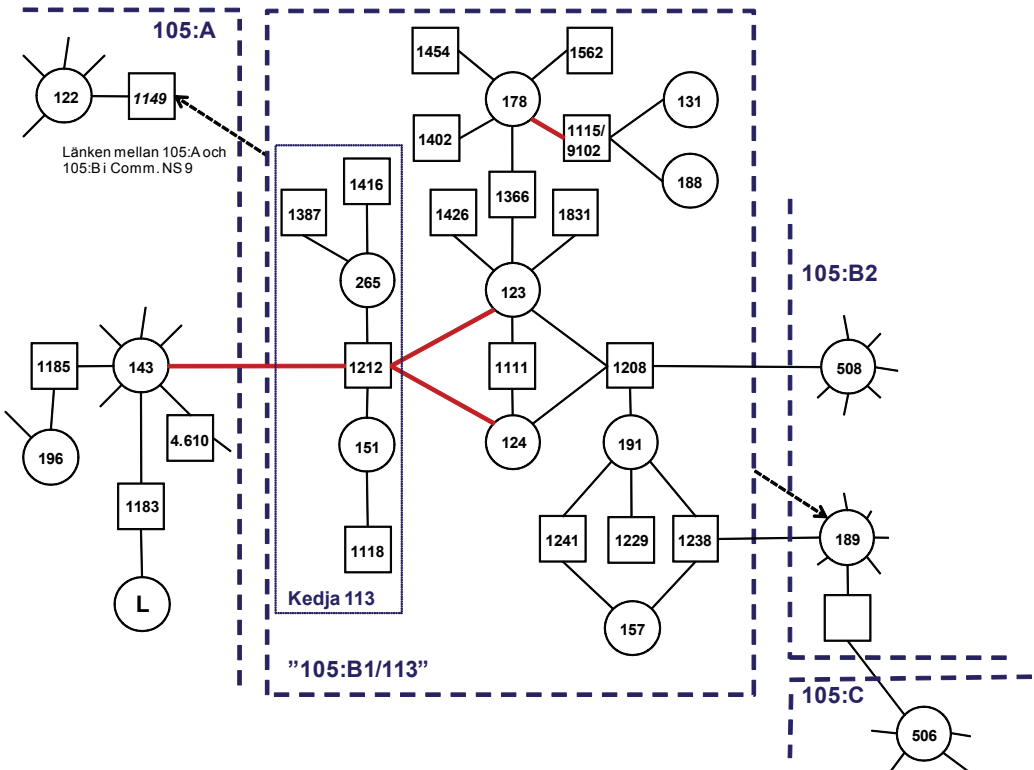
- Exemplaret är en omattribuering av 9.124.1208.2 uppmärksammas av Elina Screen, Cambridge, i samband med arbetet med den kommande SCBI-volymen över norska samlingar. I Comm. NS 9 har Malmer gjort följande kommentar till exemplaret; Rev. die turned in striking. Die identity uncertain.
- Från samling som varit hos KMK för bedömning, registrerad under diarienummer 714-1038 2006, 3. Samlingen har senare sålts via en svensk mynthandlare.

Figur 6a-c. De tre nya stampkombinationerna med den gemensamma fränsidesstampen 9.1212

Utgår man från ett resonemang där vi för en stund bortser från den befintliga kopplingen 9.189.1149, som är beskriven i Comm. NS 9 och i stället låter en ny del avgränsas i 105:A genom stamp 9.143 och i 105:B genom stämparna 9.189 och 9.508 så bildas,

med ett undantag, en homogen grupp med Long Cross mynt. Låt oss dela upp 105:B i två delar, ge den nya gruppen arbetsnamnet "105:B1/113" och den återstående delen "105:B2" (Fig. 7).

Figur 7. Stampkedjans uppbyggnad för grupp "105:B1/113" inom de avgränsningar som angivits. Nya stampkombinationer representeras av röda linjer.

Anledningen till avgränsningen mot stamparna 9.189 och 9.508 är att man här kan se en tydlig kronologisk gräns. Long Cross-dominansen bryts och avlöses av en dominans av Helmet och Last Small Cross tillsammans med några Long Cross. Även fyndspridning och fyndsammansättningar pekar på senare nedläggningstidpunkter än i "105:B1/113" gruppen.

Ser vi till ingående mynttyper och de tre äldsta fyndens tidigaste möjliga nedläggningsår (t.p.q.) så är skillnaden tydlig.

Kedja	Mynttyper	Tidigast möjliga nedläggningsår
"105:B1/113"	LC(24), SC(1)	1001, 1002, 1003
"105:B2"	LC(5), H(11), SC(12),	1009, 1011, 1017

Fyndet med tidigast t.p.q. i "105:B2" kommer från Sälle, Gotland. Tidpunkten för dess nedläggning är satt till tidigast 1009. Sällefyndets sammansättning har dock diskuterats och teorier finns att det är en s.k. "passiv" myntdepå som successivt fyllts på med mynt. Datering med ledning av fyndet bör därför ske med viss försiktighet (Malmer MS).

För några andra kedjor och de andra delarna i kedja 105 får man följande bild beträffande de tre tidigaste t.p.q.:

Kedja	Mynttyper	Tidigast möjliga nedläggningsår
K. 10	SC(5), LC(31), H(5), Byz(2)	997, 1002, 1002
K. 11	SC1-2(14), LC(113), H(7), Q(1)	997, 997, 1003
K. 141	LC(25), Q(9)	1009, 1009, 1017
K. 142	LC(14)	1017, 1018, 1018
K. 105:A	C(1), LC(74), SC(2)	997, 1003, 1003
K. 105:C	LC(3), H(1), SC(31), Q(3)	1009, 1017, 1018
K. 105:D	LC(31), H(5), SC(33), Q(9), PH(1)	1014, 1017, 1018

Den nya gruppen består, med ett undantag, av Long Cross mynt. Undantaget är myntet 9.123.1831, där åtsidan är av typen Long Cross medan fransidan slagits med en stamp av typen Small Cross. Den engelska Long Cross-förebilden präglades ca 997 - 1003 medan Last Small Cross började präglas först ca 1009. Det aktuella Small Cross myntet har ett fransideskors med en tydlig centrumpunkt vilket är ovanligt bland de skandinaviska imitationerna av Last Small Cross som finns upptagna i Comm. NS 9. Liknande kors kan man dock se i Comm. NS

4 hos några stampar (4.558, 4.559, 4.571) som klasats att tillhöra Intermediate Small Cross en typ vars engelska förebild troligtvis präglades under en kort period ca 997. Möjligtvis har den aktuella fransidesstampen sin förebild från denna tidigare Small Cross-typ.

Dæwig-gruppen

Det som talar emot avgränsningen är att stamparna 9.157, 9.189 och 9.191 ingår i den stilistiskt sammanhållna Dæwig-gruppen (Malmer 1997, sid 25). På det sätt man ritar stampkedjor framgår dock inte om en stamp kan ha flyttats eller under en period varit obrukad. Stampkedjorna visar endast de fysiska kopplingarna. Förklaringen till att Dæwig-gruppen delas av den kronologiska gränsen kan vara att stamp 9.189 bevarats och senare kommit att återanvändas och då tillsammans med Last Small Cross stampar. Detta kan då också förklara den ursprungliga kopplingen mellan 105:A och B i form av 9.189.1149 som kopplar vidare till den flera gånger omnämnda stampen 9.122.

Den nya "105:B1/113" gruppen omfattar 119 mynt varav 34 är nytillkomna i kedja 105. Av dessa är 25 nya exemplar som registrerats i samband med arbetet med Comm. NS 14.

Myntmästarnamnet Braem

Inom gruppen "105:B1/113" finns en ny koppling till en 3 (4)-länk genom ett mynt med stampkombinationen 9.178.1115 (Ex. Spink, The "Viking" Collection, mars 2001, Fig. 8) som skapar ytterligare frågetecken. Fransidesstampen, 9.1115/9102, har texten +BRIEME AN IDEI som Dolley, enligt en not i KMK, vill föra till Viborg och myntmästaren Braem (Malmer 1997, 118). Myntmästarnamnet är bekräftat från Hardeknuts myntning i Viborg.

Inom den nu inkopplade 3 (4)-länken finns stampkombinationen 9.131.1115 som utmärker sig genom flera mynt med låg vikt, men även genom ett mynt på fyrkantig plants.

Figur 8. Stampkombinationen 9.178.1115 (2,16 g)

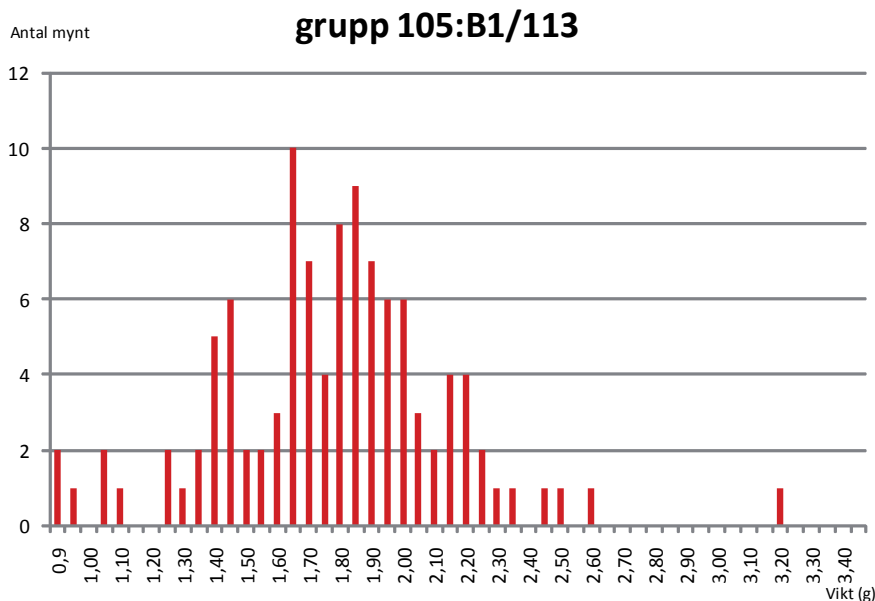

Diagram 1. Histogram över viktfordelningen av de 107 hela mynten i "105:B1/113"- gruppen

Vikt

Studerar man vikten hos de olika delarna inom kedja 105 så korresponderar 105:A, med sin medelvikt på 1,57 g, väl med Long Cross präglingarna i London och York. Del 105:C och 105:D har medelvikten 1,43 g resp. 1,33 g vilket ligger i paritet med motsvarande Yorkpräglade mynt. (Malmer 1997, 35). De Lundpräglade mynten följer därmed ganska väl sina engelska förebilders medelvikt även om viktspridningen är betydande. Medelvikten för de olika engelska typerna som imiterats i kedja 105 sjunker successivt under perioden vilket framgår av tabellen (Pettersson 1969).

- Long Cross 1,57 g
- Helmet 1,36 g
- Small Cross 1,32 g
- Quatrefoil 1,06 g

I den nya gruppen finns 107 hela mynt med registrerad vikt. Medelvikten är så hög som 1,80 g med en spridning från 0,92 g till 3,22 g. Det senare är ett mynt på fyrkantig plants. I gruppen finns ytterligare två mynt på fyrkantig plants. Räknar man medelvikten för de runda mynten så hamnar man på 1,79 g. De fyra lättaste mynten i gruppen kommer alla från kombinationen 9.131.1115. Ca 25 % av mynten i gruppen har en vikt på 2 g eller mer.

Jämför man medelviktarna för de runda mynten i några av de kedjor som presenteras i Comm NS. 9 (Malmer 1997, 35 - 36) så får man följande bild;

- Kedja 10 1,66 g
- Kedja 11 (-89) 1 1,75 g
- Kedja 11 (-97) 2 1,67 g
- Kedja 141 1,64 g
- Kedja 142 1,69 g
- Kedja 105:A 1,57 g
- Kedja 105:C 1,43 g
- Kedja 105:D 1,33 g

- "105:B1/113" 1,79 g

1. Medelvikten för kedjans omfattning 1989.
2. Medelvikten för de tillkomna mynten mellan 1989 och 1997 som representerar kedjans yngsta del.

Presenterar man siffrorna i diagramform så ser man tydligt hur medelvikten i kedja 105, del A, C och D successivt minskar och hur grupp "105:B1/113" avviker från mönstret. Sigtunakedjorna 10, 141 och 142 tillsammans med den yngre delen av kedja 11 ligger relativt väl samlade medan den äldre delen av kedja 11 har en högre medelvikt (Diagram 2).

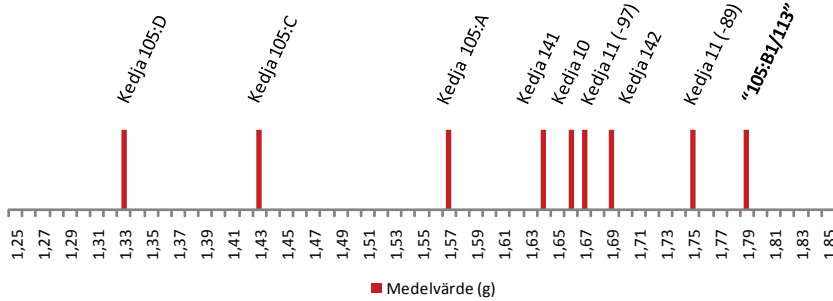

Diagram 2. Grafisk jämförelse av de olika kedjornas medelvikt

Givetvis frågar man sig vad bakgrunden till denna anomali kan vara.

Det är allmänt vedertaget att medelvikten för mynt präglade i Sigtuna är högre än för motsvarande präglingar i Lund. Även om det finns tre mynt på fyrkantig plants i gruppen så finns det inga ytterligare stilelement som tyder på att skulle röra sig om en Sigtunagrupp.

En hypotes är att Kedja 105:A har utvecklats i Lund i samarbete med eller till och med under överinseende av myntmästare från York. I den övergång som man ser i form av "105:B1/113" har detta samarbete upphört och möjligtvis har man här haft hjälp av en myntmästare med någon form av anknytning till Lincoln. Två av frånsidesstamparna, 9.1111 och 9.1208, antyder detta.

Kedja 119, Lund och Sigtuna

Vid Aurums auktion nr. 5 i februari 2009 såldes ett Long Cross-mynt präglad på fyrkantig plants (Fig 9). Myntet som var dåligt präglat hade i katalogen bedömts vara slaget med tidigare okända stampar. I samband med att myntet bjöds ut gjorde författaren en stampstudie som visade att både

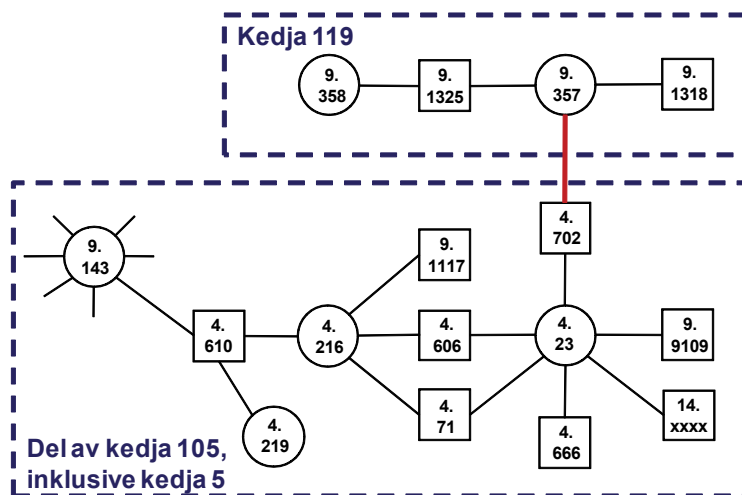
åt och frånsida var slagna med stampar som var kända men nu i en mycket oväntad kombination (Gunnarsson 2009).

Myntet hade i mars 2004 varit inlämnat på Kungliga Myntkabinettet för bestämning (KMK dnr 711.354.2004). Det hade funnits i privat ägo sedan många år tillbaka och enligt uppgiftslämnaren hade det en gång i tiden *påträffats som lösfynd i en åker, troligen vid gården Gullarve i Väte socken på Gotland*. Vid granngården Botarve fann man 1943, eller något senare, en myntdepå som bland annat innehöll drygt 20 skandinaviska imitationer. Prof. Kenneth Jonsson vid Numismatiska Forskningsgruppen, Stockholms Universitet, har kommenterat att det är högst troligt att myntet har sitt korrekta ursprung från denna depå.

Myntets åtsida identifierades av KMK till att vara slaget med stampen 9.357 i den lilla stampkedja 119 medan den svårtolkade frånsidan bedömdes vara en ny, inte tidigare känd stamp. I samband med auktionen blev det återigen aktuellt att granska myntet och då konstaterades att även frånsidan faktiskt var slagen med en tidigare

Figur 9. Stampkombinationen 9.357.4.702 (2,98 g)

Figur 10. Stampkopplingarna mellan kedja 119 och kedja 105/5

registrerad stamp. Denna stamp var 4.702 som i *The Sigtuna Coinage c. 995 - 1005* (Malmer 1989) ingick i den då till Sigtuna attribuerade kedja 5. Det fanns två tydliga orsaker till att stampkedja 5 då hänfördes till Sigtuna, dels en Cruxfrånsida, 4.71, som stilistiskt är av typiskt Sigtunautförande, och dels de många mynt i kedjan som är slagna på fyrkantig plants, också typiskt för Sigtuna. Men redan då fanns en koppling vidare till den stora sydsandinaviska stampkedja som Mark Blackburn hade identifierat (Blackburn 1981) och som utvecklades av Malmer till den danska kedjan 105 (Malmer 1997).

Kopplingen av kedja 5 in i den mycket stora danska kedja 105 har alltid vållat frågor. Cruxfrånsidan, 4.71, är den enda stampen av Crux-typ i kedja 105, som 1997 omfattade 236 stamper. Av då totalt 24 mynt slagna på fyrkantplants i kedja 105 ingick inte mindre än 22 i den ursprungliga kedja 5. Mynt på fyrkantig plants är mycket ovanliga i danska myntkedjor.

Med nya stampkombinationen 9.357.4.702 kom kedja 119, något överraskande, att kopplas samman med kedja 105 via den "gamla" kedja 5 (Figur 10).

Det som gjorde kopplingen så intressant var att kedja 119 innehåller mynt av O-stilen som är mycket typisk för Sigtuna. Stilen som omfattar mer än hundra stampkopplingar saknar Long Cross-typens regelmässiga initialkors och har i stället en omskrift som börjar med bokstaven O. Stilen är mycket väl företrädd i den stora sigtunakedjan 10/11 men förekommer även i andra kedjor som är knutna till Sigtuna.

Den aktuella åtsidan, 9.357, har stora likheter med en annan åtsida, 4.272, som ingår i just kedja 10/11. Omskrifterna är mycket snarlika och porträtten tillhör i båda fall den undergrupp inom O-stilen som identifieras genom ett litet huvud och ansikte och med hårinjer som divergerar från örat. Undergruppen bedöms tillhöra den äldsta delen inom O-stilen eftersom den uppvisar de största likheterna med den engelska förebilden (Malmer MS).

Givetvis ställer man sig frågan vilka relationer det fanns mellan Sigtuna och Lund under den vikingatida myntningen. Vi ser här hur sambandet görs mycket tydligt genom den nya stampkombinationen. I förra utgåvan av *Samlad Glädje* beskriver Malmer just kopplingen mellan kedja 5 och 105 och för där ett resonemang om att stamperna 4.23 och 4.216, och även kanske 4.606 och 4.616, exporterats från Lund till Sigtuna omkring år 1000 eller något senare (Malmer 1999). Andra exempel är blyavslaget från "Kung Olofs mynthus" i kvarteret Urmakaren i Sigtuna, funnet vid arkeologisk utgrävning 1990 (Malmer, Ros & Tesch 1991). Några år senare kunde en estnisk forskare konstatera att ett med blyavslaget identiskt mynt ingick i ett stort estniskt vikingatida fynd (Leimus & Malmer 1997). Man hade kunnat vänta sig att ett mynt präglat med stamper som använts i Sigtuna mynthus skulle tillhöra en sigtunakedja. Men istället återfinns man det i kedja 137 som innehåller mynt som entydigt är danska genom tydliga omskrifter med Knut den Store angiven som kung av Danmark (Malmer MS). Här verkar transporten av stamper gått den omvända vägen.

Figur 11. Det nya exemplaret av stampkombinationen 9.921.1161b

Fler egendomliga stampkopplingar

Kedja 112 har ju som redan beskrivits kopplats till York kedja A som i sin tur förenats med kedja 105. Vid en närmare studie visar det sig att stamparna 9.1180 i kedja 112 och 9.9159 i kedja 105 är identiska vilket innebär att även en direkt länk förenar de båda kedjorna. Det som är anmärkningsvärt är att fransidesstampen 9.9159 återfinns i kedja 105:D vilket innebär att den yngsta delen av kedjan förenas via York-kedjan med den äldsta. Någonstans verkar en stamp vilat i ca 15 år, vilket måste betraktas som en anmärkningsvärt lång tid i sammanhanget. Det som gör det ännu märkligare är att i anslutning till just 9.9159 finns en stamp med högervänt porträtt (9.403). Här finns även ett mynt slagen på fyrkantig plants (9.129.1723) som härstammar från ett fynd från Broby bro i Täby sommaren 2008. Båda mynten avviker kraftigt från resterande delar av kedja 105:D. Denna del av kedja 105 bör bli ändamål för en djupare studie.

I kedja 112 finns också stampkombinationen 9.921.1161b där Malmer lagt till noteringen "Identification of dies uncertain" eftersom myntet är kraftigt deformerat och svårläst. Stampen 9.1161a bedömdes vara en omgravering av 9.1161b där en punkt tillförts i ena korsvinkeln. Ett stampidentiskt mynt med stamparna 9.921.1161b av betydligt bättre kvalitet (Fig. 11) visar nu att det handlar om två skilda fransidesstampar och att myntet därmed inte har någon koppling till kedja 112.

Oreda i mynthuset

Del D av kedja 105 innehåller en stor blandning av olika stamp typer, Long Cross, Helmet, Last Small

Cross, Quatrefoil och Pointed Helmet. Uppbyggnaden är komplex att den är svår att tydligt illustrera den i ett stampdiagram. I *The Anglo-Scandinavian Coinage* skriver Malmer; "The difficulty of representing such a three dimensional phenomenon in a two dimensional diagram is especially clear in 105:D" (Malmer 1997, 46). Det är inte svårt att föreställa sig att det måste varit en rejäl oordning i mynthuset under denna period och att gamla stampar blandats med nya helt okontrollerat.

En av Quatrefoilstamparna i denna del av kedjan har beteckningen 9.708 och omges av fyra olika fransidesstampar, två Quatrefoil, en Helmet och en av Last Small Cross-typ. På en av Quatrefoilfransidorna ser vi återigen en irländsk influens genom texten +F...REHN MO DYEL (delvis otydlig).

I kedja 134, som också visar samma oreda som 105:D genom sin blandade sammansättning av stamp typer, finns en Quatrefoilåtsida med beteckningen 9.711 tillsammans med ytterligare sju stampar.

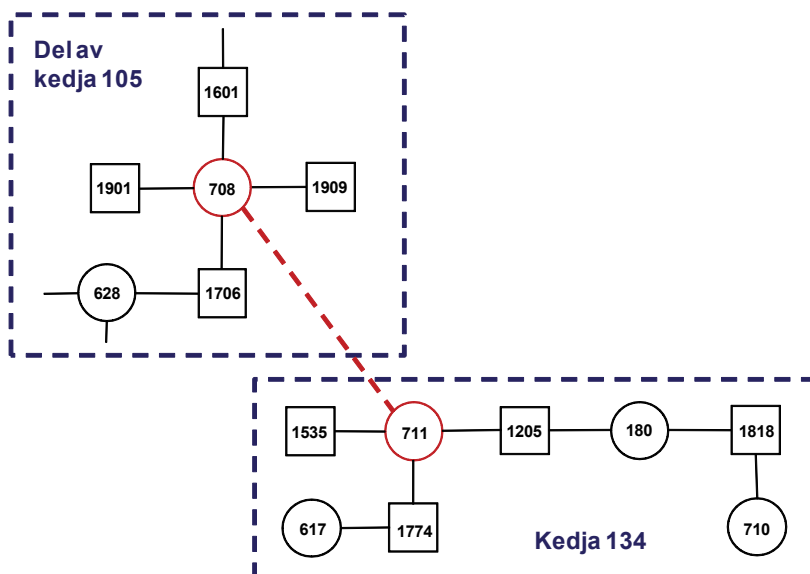
Lean har i ett brev till författaren påpekat att de båda åtsidesstamparna 9.708 och 9.711 (Fig. 12) verkar vara identiska. Med tanke på likheterna i uppbyggnaden av kedjorna (eller kanske snarare den likartade oredan) så verkade hypotesen trolig.

För att få klarhet fick författaren möjligheten att besöka KMK och där göra en detaljstudie av ett antal mynt slagna med de aktuella stamparna. Resultatet av studien bekräftar Leans hypotes och även kedja 134 kan därmed kopplas ihop med kedja 105. (Fig. 13)

Figur 12. Åtsidor från 9.708 och 9.711 som vid detaljstudie visat sig vara slagna med samma stamp.

Figur 13. Kopplingen mellan kedja 105 och kedja 134 genom att stamparna 9.708 och 9.711 visat sig vara identiska

Kedja 22 och Helmetstamparna

Kedja 22 är en liten kedja som omfattar två åtsidor och två fränsidor av Æthelreds Helmet-typ samt en fränsida av Long Cross-typ. Samtliga fränsidor har förvirrade inskriptioner.

I sista stund för att kunna komma med i denna artikel kom information om ytterligare en ny stampkombination där även kedja 22 nu kopplas ihop med kedja 105. Myntet har en kombination av stamparna 9.508 och 4.812 (Fig. 14).

Ett stort tack skall riktas till Dr. Elina Screen vid Cambridge University som informerat författaren om den nya stampkombinationen.

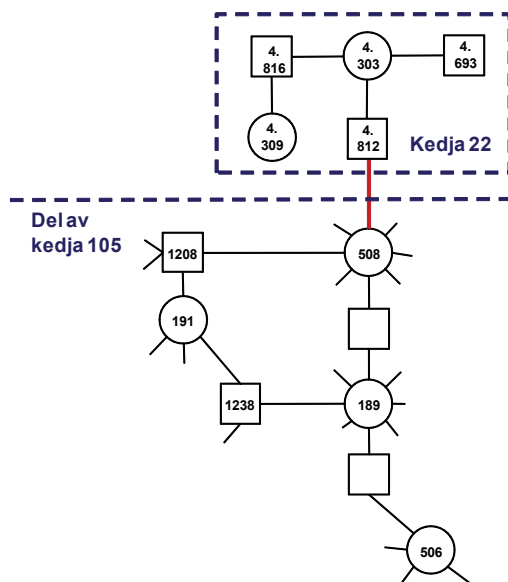
Myntet har uppmärksammats i samband med arbetet med den kommande SCBI-volymen "Norwegian Collections" och härstammar från ett norskt fynd som gjordes 1923 i Jøsang, Tysvær i Rogaland.

Den engelska ursprungstypen tillverkades under sexårsperioden ca 1003 - 1009 och introducerades troligen i Skandinavien redan i början av denna period. Bland de skandinaviska imitationerna är Helmettypen ovanlig och omfattar endast 4 % av det totala antalet stamper som registrerats i Comm. NS 4 och 9 (Malmer 1997).

De flesta av Helmetkopiorna i det skandinaviska materialet är mycket väl utförda och har en så homogen stil att de måste vara utförda av samma hand (Dolley 1981). Upphovsmannen till dessa vackra mynt har kallats Helmetmästaren (Malmer 1997) och mynten förekommer både kopplade till Sigtuna och till Lund. Den åtsidesstamp, 9.508, som det aktuella myntet är slaget med har vissa små stilistiska skillnader mot stamparna från Helmetmästaren och Dolley hävdar att stampen har

Figur 14. Helmetmyntet från Jøsang (1,34 g)

Figur 15. Kopplingen av kedja 22 till kedja 105

irländskt ursprung och att irländska imitationer av den engelska Helmettypen har varit förebild för de skandinaviska imitationerna. Lean anser dock, genom sin senare forskning, att stampen är skandinavisk (information från Lean vid brevväxling med författaren).

Förutom den här beskrivna stampkombinationen till kedja 22 har ytterligare två fransidesstamplar tillkommit vilket gör att åtsidesstampen 9.508 nu är kombinerad med hela 14 olika fransidesstamplar. Av fransidorna är sex av Helmettyp, fem Last Small Cross och resterande tre Long Cross.

Stampen 9.508 är just den stamp som beskrivits som en av avgränsningarna i ovanstående kedja "105:B1/113" (Fig. 7 & 15).

York kedja D, Last Small Cross

I del C av kedja 105 finns åtsidesstampen 9.620 av typen Last Small Cross. Stampen omges av hela 18 fransidesstamplar varav två har ytterligare koppling till två åtsidesstamplar med inskriptionen +CNVT REX DÆNOR. Det är här vi ser det tydliga beviset att kedjan är dansk. På två andra fransidor till 9.620 kan man läsa myntmästarnamnet Ketill och myntortorn York (9.1886, 1887). Det är en av dessa två stamplar som visar sig ingå i den kedja som fått arbetsnamnet York kedja D. Kedjan omfattar vid en preliminär sammanställning hela

107 stamplar med följande myntmästare;

- Aelfstan
- Arnthorr
- Asulfr
- Ausgutr
- Authgrimr
- Beorthnoth
- Dagfinnr
- Ketill
- Leafwine
- Sunnulfr
- Thorulfr
- Ulfketill
- Wulfsige

Det är troligt att stampen 9.620 transporterats till Lund och möjligt att de två Ketill-stamparna 9.1886, 1887 är reguljära Yorkpräglingar. Åtsidesstampen kan inte ha varit i bruk länge i York innan den flyttades. Det stora antalet fransidesstamplar som den sedan använts tillsammans med i Lund tyder på detta.

York kedja D har delvis en komplex uppbyggnad. Det som är anmärkningsvärt är en åtsida som omges av 12 fransidesstamplar. Detta är ovanligt mycket inom de engelska myntorterna. I det här fallet är det myntmästaren Ulfketill som har sitt namn på stamparna.

terats. Detta förklarar också svårigheterna med att bedöma lokaliseringen för vissa kedjor t.ex. kedja 136. Kedjan som innehåller typiska stilelement från både Sigtuna och Lund är sannolikt också en blandkedja där ett samarbete mellan myntorterna har skett.

Att det skulle vara spåren av en vikingatida "myntunion" som vi ser är väl knappast sannolikt. Däremot visar de nya stampkopplingarna att utbytet och samarbetet mellan myntorterna varit större än vad vi tidigare trott. Hur nära samarbetet har varit kräver omfattande stamp och stilstudier på detaljnivå. Kanske har vi svar till nästa utgåva av *Samlad Glädje*!

Referenser

- Blackburn 1981: M.A.S. Blackburn, An Imitative Workshop Active during Æthelred II's Long cross Issue. *Studies in Northern Coinage*. Ed. C.J. Becker. Köpenhamn 1981.
- Dolley & Metcalf 1961: R.H.M. Dolley & D. M. Metcalf, The reform of the English coinage under Eadgar. *Anglo-Saxon Coins*. London 1961.
- Dolley 1981: R.H.M. Dolley, Imitation and Imitation of Imitation: Some Problems Posed by the non English Helmet Pennies with the name of Æthelred II. *Studies in Northern Coinage*. Ed. C.J. Becker. Köpenhamn 1981.
- Elfver 2008: Frédéric Elfver, Om stampexport mellan Lund och slaviskt område under 1000-talet. *NNUM nr 1, 2008*.
- Gunnarsson 2009: Bo Gunnarsson, Sigtuna och Lund - ekonomiskt och industriellt samarbete på vikingatiden? *SNT nr 2, 2009*.
- Heijne 2004: Cecilia von Heijne, *Särpräglad*. Stockholm 2004.
- Hildebrand 1881: B. E. Hildebrand, *Anglosachsiska mynt i Svenska Kongl. Myntkabinettet, funna i Sveriges jord*. Ny tillökt upplaga Stockholm 1881.
- Jensen et al. 1995: Inledning. *Tusindtallets Danske Mønter*. Köpenhamn 1995.
- Jonsson & van der Meer 1990: Kenneth Jonsson & Gay van der Meer. Mints and moneyers c. 973 - 1066. *Studies in Late Anglo-Saxon Coinage*, NM 35. Köpenhamn 1990.
- Lean MS: William Lean, Manuskript utan titel, exemplarkatalog över mynt slagna i York 959 - 1042.
- Lindberger 2006: Elsa Lindberger, Anglo Saxon and later British Coins. *Studia Numismatica Upsaliensia 1*. Uppsala 2006.
- Malmer 1989: B. Malmer, The Sigtuna Coinage c. 995 - 1005. *Comm. NS 4*. Stockholm 1989.
- Malmer 1997: -, The Anglo-Scandinavian Coinage c. 995 - 1020. *Comm. NS 9*. Stockholm 1997.
- Malmer 1999: -, Sigtuna eller Lund? Om egendomsliga stampkopplingar och oväntade fyndplatser. *Samlad Glädje*. Uppsala 1999.
- Malmer MS: -, Den Svenska Mynthistorien, Vikingatiden, manuskript.
- Malmer, Ros & Tesch 1991: Kung Olofs mynthus. *Sigtuna museers skriftserie 3*. Sigtuna 1991.
- O'Sullivan 1981: William O'Sullivan, The Earliest Irish Coinage, *National Museum of Ireland*. Dublin 1981.
- Petersson 1969: H. B. A. Petersson, Anglo-Saxon Currency. King Edgar's reform to the Norman Conquest, *Bibliotheca Historica Lundensis XXII*. Lund 1969.
- Pirie 1986: E. J. E. Pirie, Post-Roman Coins from York Excavations 1971- 81, *The Archaeology of York, volume 18*. London 1986.
- Suchodolski 1985: Stanisław Suchodolski, Imitation of the coinage of Æthelraed II in Central Europe, *hikuin 11*.

Periodiska publikationer

- Comm. NS* - Commentationes de nummis saeculorum IX- XI in Suecia repertis. Nova series. Stockholm.
- CNS* - Corpus nummorum saeculorum IX-XI qui in Suecia reperti sunt. Stockholm.
- hikuin* - hikuin. Moesgaard, Højbjerg, Denmark.
- NM* - Numismatiska Meddelanden. Stockholm.
- NNUM* - Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad. Helsingfors, Köpenhamn, Oslo, Stockholm.
- SCBI* - Sylloge of Coins of the British Isles. London.
- SNT* - Svensk Numismatisk Tidskrift. Stockholm.

Foto

- Fotografierna är återgivna i ca 1,5 ggr naturlig storlek.
- Fig. 2 UUM, förmedlat genom Hendrik Mäkelar
- Fig. 8 Spink- The "Viking" Collection, March 2001. Publicerat med tillstånd av Spink
- Fig. 9 Gabriel Hildebrand, KMK
- Fig. 14 Dr. Elina Screen, SCBI Norwegian collection project
- Övriga Författaren

Summary

Thanks to the generosity and great support given by Prof. Brita Malmer, the author of this article started to compile information about additional Scandinavian Imitations of Anglo-saxon coins based on the well known Comm. NS 4, *The Sigtuna Coinage c. 995-1005* and Comm. NS 9, *The Anglo-Scandinavian Coinage c. 995-1020* (Malmer 1989, 1997). The result is planned to be published as an appendix to her forthcoming volume 14 in the series *Commentationes de Nummis Saeculorum IX-XI in Suecia Repertis, Nova series* (Comm. NS) with the title *Serpents and Crosses. Scandinavian Coinages from the time of Louis the Pious, Cnut the Great, Harthacnut and Anund Jacob*.

More than 600 new coins have until now been recorded by the author. Among them are several new interesting dies and die-links which gives new perspectives of the die-chains published in Comm. NS volume 4 and 9. This article has focused on the large chain 105 attributed to the mint in Lund.

The article describes how chains 22, 112, 113, 119 and 134 will now be die-linked to the large chain 105 and together with some large York-chains form a cluster of more than 500 linked dies. Chain 105 was developed by B. Malmer based on chain studies presented by M. Blackburn (Blackburn 1981). Blackburn identified three chains whereof one was including a die with a typical Hiberno-Norse style obverse.

Many thanks will be given to William Lean of Oxford. He has with great generosity made parts of his unpublished studies available to the author. This study together with some die combinations identified by the author will now show that all three chains identified by Blackburn will be die-linked to chain 105. Another York die-chain identified by Lean will also be connected to chain 105 via the central die 9.122.

One of the important die-links in this part comprising an obverse die with a typical Hiberno-

Norse style. The die is connected to a cluster with several other dies influenced by Hiberno-Norse style and among them also a new reverse in the name of the moneyer *Færemin*.

The addition of chain 113 will solve some of the chronological problems between part A and B in chain 105, discussed by Malmer (Malmer 1997). A new homogenous group is formed by a part of 105:B and 113 and has been given the name "105:B1/113". But even if it answers some questions it will ask new ones. The group has the remarkable high average weight of 1.79 g calculated on 104 round coins. The group also includes three coins struck on square flans.

Chain 119, which is a Sigtuna chain with several of its typical style elements, is now also connected to chain 105 via the "old" chain 5 from Comm. NS 4. This new die-link comes from a coin sold at an auction 2009 but with provenience from Gotland. The die-link shows that the boundary between Sigtuna and Lund is floating and most likely there has been cooperation between the two mints.

The obverses of two dies of Quatrefoil style in chain 105 and 134 respectively have been pointed out by Lean to look alike. A die-study performed at KMK by the author confirmed Leans assumption. Thereby chain 134 with its mixed style of dies is connected to the very similar part in chain 105.

Also chain 22 is now connected to chain 105 by a Helmet style coin from a Norwegian hoard kindly informed by Elina Screen, Cambridge.

A very large York chain from the Last Small Cross period is also connected to chain 105. From a preliminary study the chain comprises 107 dies.

Even if this study has clarified some questions, a lot of new ones have been raised that need to be taken care of in forthcoming studies.